

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP:n lausunto

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS KIERTOTALOUDEN STRATEGISESTA OHJELMASTA

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP korostaa, että kiertotalouden tulee niin Suomessa kuin EU:ssa pohjautua markkinatalouteen ja normaaliin yritystoimintaan sekä yritysten väliseen reiluun ja tasapuoliseen kilpailuun. Kiertotalouden edistämisessä tärkeimpiä ovat toimenpiteet, joilla luodaan ja vahvistetaan uusiomateriaalien markkinoita, vahvistetaan yritysten mahdollisuuksia investoida ja varmistetaan taloudellisten kannustimien ohjaavan sekä yritysten että kuluttajien valintoja kiertotalouden suuntaan. Strategisessa kiertotalousohjelmassa tulee välttää toimia, jotka lisäävät hallintoa tai sulkevat markkinoita yksinoikeuksien, teknologiavalintojen tai muiden poikkeamien kautta.

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kiertotalouden strategisesta ohjelmasta pohjautuu hyvin suoraan ohjelmaa valmistelleen ohjausryhmän raporttiin. Ohjelman tavoitteet ovat hyvin kunnianhimoisia, mutta toimenpiteet niiden saavuttamiseksi jäävät osin hyvin yleiselle tasolle. YTP toteaa, että toimenpide-ehdotuksia tulisi ennen valtioneuvoston periaatepäätöstä syventää ja konkretisoida. Tämä varmistaisi toisaalta toimenpiteiden riittävyyden ja toisaalta tarvittavan poliittisen sitoutumisen niiden toteuttamiseen.

Ohjelmassa tunnistetaan oikein kiertotalouden mahdollisuudet tarjota ratkaisuja ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden hupenemisen ja luonnonvarojen ylikulutuksen haasteisiin. Kiertotaloudella, etenkin materiaalien kierrättämisellä uudelleen hyödynnettäviksi, on myös jatkuvasti kasvava rooli työllisyyden ja talouskasvun aikaansaajana. Euroopan komissio on arvioinut (Impacts of circular economy policies on the labour market, 2018) kiertotalouden synnyttävän nettovaikutuksena 700 000 työpaikkaa vuoteen 2030 mennessä. Näistä yli 600 000 työpaikkaa syntyisi jätehuoltoon ja kierrätykseen.

Ohjelman näkökulma rajoittuu Suomessa tehtäviin kansallisiin toimiin, vaikka yritykset ja kansalaisyhteiskunta toimivat ylijarjojen osana EU:n sisämarkkinoita ja globaalia toimintakenttää. Esitetyissä toimenpiteissä pitäisi tarkemmin arvioida, missä määrin ne edellyttävät EU-tason päätöksentekoa ja sääntelyä. Tavoitteena tulisi olla EU:n sisämarkkinat kattava kiertotalous, jossa sääntely ja toimintatavat olisivat mahdollisimman yhdenmukaisia eri jäsenmaissa.

Kiertotalouden tehokas edistäminen vaatii usean hallinnonalan sujuvaa yhteistyötä yli sektorirajojen. Sääntelyä tulisi kehittää kokonaisuutena ja tarvittaessa eri sektoreiden tavoitteita yhdistäen. Uusien teollisuusalojen kehittäminen ja kasvu edellyttävät usein uusien resurssien, myös luonnonvarojen hallittua käyttöönottamista. Yhteisenä tavoitteena tulee olla optimoitu luonnonvarojen käyttö, joka yhdistää sekä taloudelliset että ympäristöintressit.

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP kommentoi eräitä toimenpide-esityksiä yksityiskohtaisemmin.

Kiertotalouden kannusteet

Ohjelmassa esitetään, että arvioitaisiin jäteveron korottamisen ja laajentamisen sekä kierrätysteollisuuden sähköveroluokan alentamisen mahdollisuuksia edistää kiertotaloutta. Arvioinnin sijasta tulisi jo tässä vaiheessa sitoutua jäteveron pohjan laajentamiseen ja sähköveroluokan alentamiseen.

YTP huomauttaa, että jäteveroa koskeva ympäristöministeriön selvitys valmistui marraskuussa 2020. Sen johtopäätöksissä todetaan mm.: "Veropohjan laajentaminen uusiin hyödyntämiskelpoisiin jakeisiin edistäisi lyhyellä tähtäimellä myös kiertotaloutta ja sillä tuettaisiin markkinoita kierrätysratkaisujen kehittämisessä."

Myös sähköveroluokan alentamisella on tunnetut myönteiset vaikutukset kierrätysteollisuuden ja kierrätysmateriaalien kilpailukykyyn. Tällä hetkellä kierrätysteollisuus luetaan toimialaluokituksessa jätahuoltoon ja se on muuta teollisuutta korkeamman sähköveron piirissä. Erilainen verokohtelu vääristää hintakilpailua neitseellisten ja kierrätettyjen uusioraaka-aineiden välillä. Kierrätysteollisuuden sähköveroluokkaa voitaisiin alentaa esimerkiksi siirtämällä lajiteltujen materiaalien kierrätys eli toimialaluokka 38320 kokonaan tai soveltuvien osin sähköveroluokkaan II.

YTP kannattaa TKI-rahoituksen ja teollisten investointitukien lisäämistä. Teollisuuden jäte- ja sivuvirtojen hyödyntämisessä tarvitaan sekä lisätutkimusta että kokeiluja. Teollisuudessa ja rakentamisessa syntyy jätteitä yli 22 miljoonaa tonnia. Niiden nykyistä tehokkaammalla hyödyntämisellä saavutettaisiin huomattavia ilmastohyötyjä uuden kiertotalousliiketoiminnan lisäksi. TKI-rahoituksen ja investointitukien lisäksi jäte- ja sivuvirtoja tulee ohjata verotuksella ja muilla taloudellisilla ohjauskeinoilla ilmastovaikutuksiltaan optimaaliseen käyttöön.

YTP kannattaa ohjelmassa esitettyä kiertotaloutta tukevien hankintakriteerien käyttöä julkisissa talo- ja infrarakentamisen hankkeissa. Kiertotaloutta edistävien hankintakriteerien käytön, kuten kierrätysmateriaalien käyttöosuuksien, tulisi olla hankintayksikköjä velvoittavaa, ja niitä tulisi käyttää mahdollisuuksien mukaan muissakin julkisissa hankinnoissa rakentamisen lisäksi. Julkisten hankintojen avulla kyetään tasapuolisesti ja markkinaehtoisesti luomaan kiertotalousmarkkinaa.

Kiertotalouden markkinat

Kiertotalouden edistäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että kierrätettyjen materiaalien käyttöä kyetään lisäämään. Tällä hetkellä uusioraaka-aineiden kysyntä on vähäistä suhteessa kerättyihin jätemääriin nähden. Keräystavoitteet tiukkenevat tuntuvasti lähivuosina.

YTP korostaa EU-lainsäädäntöön ja tuotepolitiikkaan vaikuttamisen tärkeyttä. Kiertotalousohjelman tavoite lisätä kierrätysmateriaalien käyttöä tuotteissa edellyttää sitovia sekoite- tai käyttöosuusvelvoitteita. Tältäkin kohtaa ohjelman kirjausta on syytä täsmentää velvoittavammaksi.

Toinen keskeinen kehityskohde on End of waste -menettely, ts. päätöksentekotavat siitä, milloin jätteestä valmistettu materiaali lakkaa olemasta jätettä. Sujuvat ja tarkoituksenmukaisen kevyet menettelyt edistävät uusiomateriaalien kilpailukykyä. Kiertotaloutta ei edistetä raskailla menettelyillä, jotka entisestään kasvattavat hintaeroa neitseellisten materiaalien ja uusiomateriaalien välillä. Suomen tulee vaikuttaa aktiivisesti EU:n yhteisten säädösten vauhdittamiseksi. YTP kiirehtii esitetyn työryhmän perustamista kehittämään kansallista EoW-menettelyä ja pitää tärkeänä, että työryhmän toimeksianto kuuluu myös tarvittavien säädösmuutosten valmistelu. YTP toistaa aiemman esityksensä siitä, että

tapauskohtaisia EoW-päätöksiä varten tulisi kehittää ilmoitukseen perustuva menettely. Tämä tavoite tulee kirjata työryhmän toimeksiantoon.

Kiertotalous keskeisillä sektoreilla

Suomalaiset yritykset toimivat avoimilla, kansainvälisillä markkinoilla. Luonnonvarojen käytön sopimuksen tavoitteet, etenkin uusiomateriaalien käytön lisääminen ja hiilineutraalin kiertotalousyhteiskunnan edistäminen, ovat sinänsä kannatettavia. Mahdollisen sopimuksen valmistelussa on kansallisen näkökulman lisäksi otettava huomioon yritysten kansainvälinen toimintaympäristö sekä raaka-aineiden ja välituotteiden vapaa liikkuvuus.

Kiertotalouden edistäminen tarvitsee taakseen laajan toimijajoukon ja myös uudenlaisia yhteistyön muotoja. Verkostoiden ja ekosysteemien rakentamisessa tulee julkisten toimijoiden ja rahoittajien roolit rajata siten, että ne palvelevat kiertotalouden kehittymistä vapaaseen kilpailuun ja markkinaehtosiin ratkaisuihin perustuen. Kiertotaloudessa, kuten muussakin elinkeinopolitiikassa, kuntien ja alueiden rooli on toimia ennen kaikkea mahdollistajina yritystoiminnalle ja yritysten investoinneille. Verkostojen tulee muodostua vastavuoroiseen hyötyyn perustuen, ilman että ne merkitsevät hallinnon huomattavaa kasvua.

Kiertotalouden innovaatiot, digitalisaatio ja osaaminen

Kiertotalous kasvattaa myös tiedon hankintaan ja säilyttämiseen liittyviä vaatimuksia. Tietojärjestelmien kehitystyössä on varmistettava, että ne suunnitellaan käyttäjälähtöisesti toimijoiden tarpeisiin ja hoidetaan hallinnollisesti kevyesti. Avoimien rajapintojen tarve ja järjestelmien välisten integraatioiden välttämättömyys korostuvat. Raskaat hallintolähtöiset järjestelmät jäävät vaille käyttäjiä ja vaikuttavuutta.